

**ІННОВАЦІЇ ВИКЛАДАННЯ ДЕЯКИХ ПОЛОЖЕНЬ
ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА
(НА ПРИКЛАДІ ІНСТИТУТУ ЗВІЛЬНЕННЯ
ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ З ВИПРОБУВАННЯМ)**

Запровадження демократичних засад у процес розбудови громадянського суспільства в Україні викликала необхідність принципового реформування системи освіти, яка, як зазначено у Законі України «Про освіту», має на меті: «розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства,... розвинення її талантів, розумових та фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей ... збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу...».

Університетська освіта початку ХХІ століття набуває риси полікультурної освіти, прогнозуючи тенденції розвитку світової освіти. В університетах активно створюється середовище, що передбачає свободу самовизначення майбутнього спеціаліста з приводу обрання спеціальності, наукової творчості і безпосереднього збагачення його особистості. Інноваційні процеси у вищих навчальних закладах характеризуються перш за все пошуком оптимального співвідношення між традиціями, що склалися у вітчизняній освіті, і новітніми напрямками, пов'язаними з входженням до світового освітнього простору. Інновації у системі викладання пов'язані з внесенням змін у цілі, зміст, методи і технології, форми організації і систему управління, організацію учбово-навчального процесу, в систему контролю і оцінки знань та рівня освіти та у сам процес взаємодіяльності студента і викладача [5; с. 18—19].

Щодо освіти майбутніх юристів, обов'язковою складовою є виховання студентів в дусі поваги до законів, прав і свобод особистості, моралі, гуманізму, відповідальності. Юрист, в першу чергу, повинен відповідати такого роду вимогам, так його поклик — це перетворювати у життя норми права і моралі вимагати їх розуміння і дотримання від інших [7; с. 53—54].

Австрійський вчений Є. Е. Ерліх, майже сто років тому наголошував на недоліках юридичної освіти, з яких найбільшим була відірваність її від реального життя. На жаль, на сьогодні ця ситуація не змінилася. Тому при викладанні юридичних наук, а саме Загальної частини кримінального права, розглядаючи інститут звільнення від відбування покарання з випробуванням, який виник після прийняття нового Кримінального кодексу, і являє со-

бою поєднання двох раніше існуючих інститутів, слід більше уваги приділяти не лише законодавчій базі, а й більш глибоко розглядати практичну сторону.

Радянська кримінальна і виправно-трудова політика на протязі всього свого розвитку в цілому носила достатньо жорсткий, каральний характер. В умовах тоталітарного режиму багато економічних, господарських та інших проблем держава прагнула вирішити не за допомогою реформ, а за допомогою кримінально-правових заборон. На цій основі протягом багатьох років формувалося і громадська думка щодо необхідності більш жорсткого кримінального покарання і посилення каральних правообмежень до осіб, що скоїли злочин. Але в умовах кардинальних змін в різних сферах держави і суспільному устрої у 80—90-х роках, кримінальна і виправно-трудова радянська політика показали свою повну неспроможність у вирішенні задач, що стоять перед нею [6; с. 67—70].

Нову політику в сфері боротьби зі злочинністю Україна почала будувати в умовах демократизації суспільства, побудови правової держави, що ґрунтується на принципах верховенства закону, гуманізму та ін. Ці та інші принципи були закріплені у новому Кримінальному кодексі України від 5 квітня 2001 року, що вступив у законну дію з 1 вересня 2001 року, і Кримінально-виконавчому кодексі від 11.07.2003 року, який вступив в законну силу з 1 січня 2004 року. Не вдаючись до детального аналізу переваг і недоліків принципово нових законів, що відповідають міжнародним стандартам, вони далеко не в повній мірі забезпечують вирішення проблем і цілей, що стоять перед ними, адже злочинність продовжує зростати. Причини такого негативного явища, що заважає реформуванню кримінально-виконавчої системи, обумовлені цілим рядом фактів, суть яких повинна бути детально розкрита і доведена до свідомості студентів, які опановують інститути загальної частини Кримінального права.

В останні часи було прийнято багато доречних законів, які відповідають демократичним принципам правової держави і міжнародним стандартам, але які не працюють на практиці. Прикладом може бути і запровадження нових видів покарань та нових інститутів, таких як звільнення від відбування покарання з випробуванням. Так, за даними Департаменту з питань виконання покарань в Україні, в останній час здійснюється низка заходів для зменшення чисельності засуджених, що утримуються у виправних колоніях, більший відсоток застосування звільнення від відбуття покарання, з призначенням іспитового строку, що дає

можливість виправлення засудженого без застосування реального покарання. На сьогоднішній день кількість засуджених, що утримуються у місцях позбавлення волі, скоротилося на 27 тис. 415 осіб, і становить 198 тис. 585 осіб. При цьому скорочення кількості засуджених відбувається також за рахунок альтернативних видів покарання, що вже само по собі є проявом гуманізації кримінальної політики. Тому при викладенні теми: «Звільнення від відбування покарання з випробуванням», викладач повинен її представити не у вигляді ізольованої норми, яка існує сама по собі, а як складову частину кримінальної політики нашої держави. Так, студентам необхідно засвоїти не лише теоретичний аспект даного інституту, а й можливості ефективності його застосування.

Перед лекцією постає два завдання: дати студентам знання (у нашому випадку — це відомості щодо даного інституту) і дати уявлення щодо методів, за допомогою яких ці знання отримані. Але постає питання: яким чином можливо дослідити дану юридичну проблему в учбовій лекції? Загальна відповідь на дане питання — шляхом занурення студента у атмосферу пошуку, тобто у ситуацію, в якій знаходиться дослідник, іншими словами — шляхом втягнення студента у рішення наукових задач. По-перше, необхідно розглядати дану наукову проблему в історичному аспекті (розглядаючи юридичну природу даного інституту). В даному випадку дуже добре засвоюється логіка наукового дослідження. По-друге, розглядати юридичні питання з врахуванням змін соціально-економічних умов, (на відміну від реального позбавлення волі, застосування альтернативних мір покарання або звільнення від відбуття покарання, є економічно вигідним для нашої держави). По-третє, шукати відповідь на питання, що виникають у зв'язку із зміною правової політики. По-четверте, використовувати у процесі юридичних досліджень досягнення суміжних наук — економічної науки, філософії, політології, історії, а також використання в процесі виявлення змісту правових норм всіх видів юридичного тлумачення — історичного, логічного, систематичного та ін. [4; с. 75—78]. Але необхідно пам'ятати, що інноваційність освіти полягає і в тому, що головним її завданням є перетворення освіти у провідний фактор процесу. Це може бути досягнуто за рахунок новітніх педагогічних прийомів, одним з яких і є вдосконалення методів викладання.

Для того, щоб активізувати творчий процес, можна запропонувати:

- провести лекцію із наперед запланованими помилками, що покликані активізувати увагу студентів;
- провести лекцію із комп'ютерною презентацією;

— застосувати метод проблемної інтерпретації учбового матеріалу, коли викладач не дає знання у готовому вигляді, а ставить перед студентом проблемні завдання, що примушує їх шукати шляхи і засоби для їх вирішення.

Дану модель можна розглянути на прикладі теми: «Звільнення від відбування покарання з випробуванням.»

Спочатку викладач проводить традиційну лекцію, в якій даються основні поняття, підстави і умови застосування даного інституту, коло осіб, до яких застосовується, поняття іспитового строку, додаткові обов'язки, що покладаються на засудженого та інше. Далі проводиться проблемна лекція, під час якої лектор ставить перед студентами проблему, наприклад визначити ефективність застосування даного інституту або визначити його юридичну природу. Наступним етапом буде пошук рішення. І у результаті пошуків — обрання оптимального варіанту, обґрунтованого на підставі статистичних даних нашої держави, а також використання досвіду іноземних. Таким чином проблемний метод передбачає наступні кроки: проблемна ситуація — проблемна задача — модель пошуку рішення — рішення [9; с. 35].

Необхідно зазначити, що дана тема має і практичний напрям, що дає можливість широко використовувати практичні та семінарські заняття, які мають на меті формування умінь і навичок практичного застосування теоретичних положень предмету через індивідуальне виконання студентами відповідно сформульованих завдань. Проблемний метод викладання дозволяє якісно засвоювати тему та при умові його застосування зростає активна роль викладача, який ставить питання перед аудиторією. Важливою формою навчального заняття є семінари, під час проведення яких організуються дискусії та дидактичні ігри, з наперед визначених тем, до яких студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань, вчать формулювати і висловлювати свою думку, вирішення бліц-тестів та написання міні-контролів. Практика застосування проблемного методу при проведенні занять підтверджує, що питання, які включені у план заняття повинні бути глибоко обміркованими, які створюють проблемні ситуації. Але збільшення активності розумової діяльності студентів може бути досягнута лише в тому випадку, коли група добре підготовлена, а викладач уміє знайти найбільш дієві форми. В даному випадку завдання викладача полягає в тому, щоб розгорнути дискусію між студентами щодо питання, яке обговорюється. Крім навчального процесу бажано використовувати поза навчальні форми навчання, серед яких можна виділити науково-дослід-

ницьку роботу студентів через написання рефератів, доповідей, наукових статей. Необхідно зазначити, що це дуже складна форма самостійної творчої роботи студента, але це й засіб перевірки не лише теоретичної, а й методичної підготовки, й вміння працювати з літературою, аналізувати, спостерігати та прогнозувати.

Таким чином, інноваційна освіта передбачає особистий підхід до розгляду будь-якої теми курсу, що дозволяє здійснити поглиблену підготовку з фундаментальних дисциплін, вдосконалити процес викладання і освіти.

Дотримання зазначених принципів позитивно впливатиме на формування інтелектуально-вольових якостей у майбутніх юристів-фахівців, які на практиці здатні відстоювати інтереси громадського суспільства та України, як правової держави.

Література

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 липня 2003 року.
3. Закон України «Про освіту» від 23.05.1993 року, зі змінами, внесеними згідно із Законами від 11.07.2001 року.
4. *Филимонов В. Д.* «Роль лекции в развитии творческих способностей студентов юридических вузов», с. 75—78 // Качество образования: технологии, экономика, законодательство: Материалы науч.-метод. Конф., 17—18 ноября 2000 г. / Под ред. В. В. Тирского, Н. И. Ланкина. — Томск: Томск.
5. *Попков В. И.* «Научные исследования как составная часть университетского образования» с. 18—19 // Инновационные процессы в высшей школе // Материалы VII Международной науч.-практич. Конф. / кубан. Гос. Ун-т.- Краснодар, 2001 — 286с.
6. *Ланкин Н. И.* «Реформа уголовно-исполнительной системы и некоторые вопросы методики преподавания уголовно — исполнительного права», с. 67—70 // Качество образования: технологии, экономика, законодательство: Материалы науч. — метод. Конф., 17—18 ноября 2000 г. / Под ред. В. В. Тирского, Н. И. Ланкина. — Томск: Томск.
7. *Янцен О. И.* «Роль преподавателя в формировании личности студента — будущего юриста», с. 53—54 // Качество образования: технологии, экономика, законодательство: Материалы науч.-метод. Конф., 17—18 ноября 2000 г. / Под ред. В. В. Тирского, Н. И. Ланкина. — Томск: Томск. Гос. Ун-т систем управления и радиоэлектроники, 2001. — 105 с.
8. *Архангельский С. И.* «Некоторые проблемы теории обучения в высшей школе», М. 1973 г.
9. *Охтова Ф. Б.* «Инновационный подход к традиционному обучению» с. 35 // Инновационные процессы в высшей школе // Материалы VII Международной научно — практической конференции 27—29 сентября 2001 / Краснодар 2001. — 286.